

МІГРАЦІЯ ЛЮДСЬКИХ РЕСУРСІВ В УМОВАХ ГЕОЕКОНОМІЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

MIGRATION OF HUMAN RESOURCES IN THE MINDS OF GEOECONOMIC TRANSFORMATION

УДК 339.9:331.556.4 (043.3)

DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.47-9>

Скрипник Н.Є.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри економіки
та управління
національним господарством
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара

Шахова Ю.С.

студентка
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара

Skrynyk Nataliia

Oles Honchar Dnipro National University

Shakhova Yuliia

Oles Honchar Dnipro National University

У статті розглянуто основні тенденції розвитку процесів гео економічних трансформацій та їхній вплив на міжнародну міграцію. Визначено першопричини даного процесу та його подальший розвиток. Розкрито особливості країн за групами в процесах міжнародної міграції, досліджено країни-інфестатори та країни-контамінанти. Виділено дві групи країн за характером їхнього впливу на ситуацію з міграцією на міжнародному просторі. Проаналізовано основні міграційні пари та їх відносини щодо міграції робочої сили. Визначено тенденції розвитку міграції людських ресурсів за регіонам. Досліджено вплив основних чинників економічного розвитку країн на процеси внутрішньої та зовнішньої міграції та розподілено їх на чинники «притягання» та «відштовхування». Зазначено залежність розвитку міграційних процесів від структури світової економічної системи та надано рекомендації щодо подальшого розвитку міграційної політики регіонів.

Ключові слова: міграція, гео економічна трансформація, людські ресурси, робоча сила, глобалізація, міжнародна міграція, міграційна політика.

В статье рассмотрены основные тенденции развития процессов геоэкономических

трансформаций и их влияние на международную миграцию. Определены первопричины данного процесса и его дальнейшее развитие. Раскрыты особенности стран по группам в процессах международной миграции, исследованы страны-инфестаторы и страны-контаминанты. Выделены две группы стран по характеру их влияния на ситуацию с миграцией на международной арене. Проанализированы основные миграционные пары и их связи касательно миграции рабочей силы. Определены тенденции развития миграции человеческих ресурсов по регионам. Исследовано влияние основных факторов экономического развития стран на процессы внутренней и внешней миграции, которые распределены на факторы «притягивания» и «отталкивания». Указано на зависимость развития миграционных процессов от структуры мировой экономической системы и даны рекомендации касательно дальнейшего развития миграционной политики регионов.

Ключевые слова: миграция, геоэкономическая трансформация, человеческие ресурсы, рабочая сила, глобализация, международная миграция, миграционная политика.

The article discusses the main trends in the development of processes of geoeconomic transformations and their impact on international migration. Nowadays, the development of international economic relations is under the influence of globalization of the world economy, with independent states becoming not only active participants in the international arena, but also fighting for geopolitical domination. This struggle influences on the problem of international migration, so it begins to grow even more acute. The problem of free migration is dangerous for governments, both politically and socially. The geoeconomic transformations taking place in the world today are linked to globalization and have a significant impact on the redistribution of mobile economic resources, in particular financial, labor and information. It is manpower that is the main factor for the country's development. First of all, it deals with the root causes of this process and its further development. The features of countries by groups in the processes of international migration are disclosed, the countries of interest and contaminants are investigated. Two groups of countries are distinguished by the nature of their influence on the situation with migration in the international arena. There are the main migration pairs and their relationships regarding labor migration in the article. Trends in the development of migration of human resources by region are identified. The influence of the main factors of economic development of countries on the processes of internal and external migration is studied; factors are also distributed on the factors of "attraction" and "repulsion". It indicates the dependence of the development of migration processes on the structure of the world economic system and provides recommendations on the further development of the migration policy of the regions. The article deal with modern trends in international labor migration, namely the areas of labor migration, the scale departure of migrant workers in different countries, outlines the reasons for these trends. Characterized and studied unregulated migration, its causes and consequences. The article is devoted to modern factors which have an affect on the state migration policy, consequences and effects of migration processes in modern world.

Key words: migration, geo-economic transformation, human resources, labor, globalization, international migration, migration policy.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвиток міжнародних економічних відносин відбувається під впливом глобалізації світового господарства, при цьому незалежні держави стають не просто активними учасниками на міжнародній арені, а й борються за геополітичне домінування. Під впливом цієї боротьби проблема міжнародної міграції починає розвиватися ще гостріше. Проблема вільної міграції є небезпечною для урядів як у політичному, так і в соціальному аспекті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню гео економічних трансформацій, які сьогодні відбуваються у глобалізованому світі, та проблемі міграції присвятили свій науковий пошук Н.Р. Алієва, Г.Ф. Бойко, А.С. Гальчинський, Н.М. Грущинська, В.А. Дергачов, М.Н. Дудін,

І.В. Івахнюк, Л.О. Кібальнік, А.Ф. Констант, Н.Є. Скрипник, С. Тальяпетра, А.С. Філіпенко, К.Ф. Циммерманн, К.В. Шиманська та ін. Кожен із науковців зробив вагомий внесок у дослідження даної проблеми, однак щороку з урахуванням світових та національних тенденцій ситуація з міграцією людських ресурсів змінюється.

Постановка завдання. Багатство країни визначається через наявність достатньої кількості природних ресурсів, а ефективність їх використання визначає спроможність країни або регіону конкурувати на глобальних ринках товарів і послуг, інтегруватися у систему міжнародних економічних зв'язків і забезпечувати стабільність економічного розвитку. Гео економічні трансформації, які відбуваються сьогодні у світі, пов'язані

з глобалізаційними перетвореннями та значно впливають на перерозподіл мобільних економічних ресурсів, зокрема фінансових, трудових та інформаційних. Саме трудові ресурси є основним чинником розвитку країни. Метою дослідження є вплив гео економічних трансформацій на сучасні тенденції міжнародної міграції як інструмент розвитку світового ресурсного потенціалу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Глобалізаційним процесам, що протікають на сучасному етапі розвитку міжнародних відносин, притаманна трансформація інституційного середовища, яка полягає у зменшенні значення органів державної влади, при цьому формуються наднаціональні органи управління в межах інтеграційних угруповань, а також посилюється роль міжнародних інститутів та організацій у регулюванні процесів міжнародних економічних відносин. Зокрема, М. Дудін указує: «Практично всі держави тією чи іншою мірою схильні до процесу переходу частини функцій на більш високий ієрархічний рівень до міжнародно-регіональних або світових організацій і транснаціональних корпорацій, що значно змінює функції держав і регіональних громад, у міжнародних відносинах як самостійні суб'єкти поряд з окремими державами почали виступати поодинокі регіональні об'єднання і регіональні громади окремих держав» [1, с. 35].

Із розвитком глобалізаційного процесу та активізацією країн на міжнародній арені з'являються нові суб'єкти на міжнародному просторі. При цьому ці суб'єкти виступають також суб'єктами регулю-

вання міграційних процесів, це відбувається як на глобальному рівні, так і на регіональному (рівні окремих інтеграційних угруповань). З іншого боку, сама поява інтеграційних угруповань як суб'єкта міжнародних економічних відносин зі специфічним інституційним середовищем сприяє активізації міграцій людських ресурсів як чинника економічного розвитку та гео економічного домінування. У цілому такі суб'єктні трансформації чинять вплив на розвиток процесів міграції людських ресурсів.

Беручи до уваги особливості та тенденції окремих країн щодо впливу на них гео економічної трансформації та впливу даного процесу на країни, що знаходяться в рамках регіональних інтеграційних об'єднань, Л.О. Кібальник виділила дві групи: країни-інвестатори та країни-контаміанти [2, с. 20].

Цілоком погоджуючись з указаною вченою думкою, даний підхід розвинено з погляду участі країн у процесах міжнародної міграції людських ресурсів. Відповідні риси вказаних країн ідентифіковано та описано в табл. 1.

Нині стрімке економічне зростання демонструють регіони Європи та Центральної Азії, а також Східної Азії та Тихоокеанського регіону (переважно за рахунок країн із високим рівнем доходу), Північної Америки.

Окремо слід сказати про Європейський Союз (ЄС), зростання якого слід розглядати окремо від географічного регіону його приналежності виходячи зі складності даного інтеграційного об'єднання та його значення на світових ринках товарів, послуг та капіталів. ЄС у цілому демонструє останні п'ять-

Таблиця 1

Відмінні риси країн групи у сфері участі в процесах міжнародної міграції людських ресурсів

Групи країн та їх відмінні риси		Відмінні риси групи у сфері участі в процесах міжнародної міграції
Група країн	Відмінні риси країн групи	
Країни-інвестатори	<ol style="list-style-type: none"> 1. Мають можливість коригувати динаміку економічної активності за рахунок інших країн, не витрачаючи власні ресурси. 2. Забезпечують процвітання власної економіки завдяки регулюванню тих чи інших параметрів країн-контаміантів. 3. Є лідерами в галузях інформаційної сфери та технологій постіндустріальної сфери. 4. В умовах відкритості економік країн-контаміантів досить легко знаходять ринок збуту товарів, які в інших умовах загрожували б останнім кризою перевиробництва. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Орієнтовані на провадження політики залучення мігрантів із високим рівнем кваліфікації, орієнтуючись на побудову економіки знань. 2. Можуть виступати як країнами – донорами людських ресурсів (переважно в інші країни-інвестатори), так і країнами-реципієнтами (як з інших країн-інвестаторів, так і країн-контаміантів). 3. Характеризуються високим рівнем розвитку інституційного середовища регулювання міграційних процесів. 4. Незначна кількість вимушених емігрантів поряд зі значною кількістю біженців та шукачів притулку. 5. Посилена антиімміграційна полеміка.
Країни-контаміанти	<ol style="list-style-type: none"> 1. Змушені підпорядковуватися спільним та виключним компетенціям головуючих акторів міжнародного ринку. 2. Мають загрозу зниження конкурентоспроможності національної економіки, обмеження присутності на міжнародних ринках, погіршення інвестиційного клімату, деградації екологічної ситуації. 3. Відокремлені від країн-інвестаторів технологічною та інституційною завісою та не мають можливості створити свій сектор високих технологій та інституційних бар'єрів. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Змушені підпорядковуватися спільним та виключним компетенціям головуючих акторів міжнародного ринку. 2. Мають загрозу зниження конкурентоспроможності національної економіки, обмеження присутності на міжнародних ринках, погіршення інвестиційного клімату, деградації екологічної ситуації. 3. Відокремлені від країн-інвестаторів технологічною та інституційною завісою та не мають можливості створити свій сектор високих технологій та інституційних бар'єрів.

Джерело: складено за даними [2, с. 20]

шість років відносно призупинення темпів економічного зростання [3, с. 113].

Узагальнюючи викладене вище, слід визначити тенденції геоекономічних трансформацій та їх вплив на процеси міжнародної міграції:

1) формування багатополюсного геоекономічного простору, у якому центри економічного розвитку (полюси) шляхом посилення економічного впливу на периферійні країни досягають і геополітичного впливу. При цьому центри економічного розвитку стають і центрами регіональної економічної інтеграції;

2) лідерство розвинених країн світу за показниками ВВП на душу населення та їх переважання у рейтингу за абсолютними показниками ВВП поряд із посиленням позицій нових індустріальних країн, а також лідерство країн, які розвиваються, та наймеш розвинених країн світу за темпами економічного зростання (темпами приросту ВВП);

3) найвищі показники людського розвитку та розвитку інформаційно-комп'ютерних технологій у розвинених країнах світу;

4) посилення процесів дезінтеграції у Північній Америці та Європі на тлі інтенсифікації інтеграційних процесів в інших регіонах світу, зокрема Латинській Америці, Африці та Південно-Східній Азії;

5) трансформація векторів геоекономічних стратегій країн виходячи з геоекономічних інтересів регіональних об'єднань, до яких вони входять, що зумовлює потребу врахування особливостей інституційного середовища кожного інтеграційного об'єднання в ході дослідження економічних явищ та процесів.

Ідентифіковані вище проблеми та тенденції геоекономічних трансформацій дають змогу окреслити їхній вплив на процеси міжнародної міграції людських ресурсів між центрами економічного розвитку в країнах та регіонах світу, зокрема виділено [4, с. 44]:

1) Країни, які можна назвати лідерами економічного розвитку, які є самостійними у формуванні своєї геоекономічної стратегії та реалізації власних геоекономічних інтересів:

– орієнтовані на провадження політики залучення мігрантів із високим рівнем кваліфікації;

– виступають як країнами – донорами людських ресурсів, так і країнами-реципієнтами;

– характеризуються високим рівнем розвитку інституційного середовища регулювання міграційних процесів;

– відрізняються незначною кількістю вимушених емігрантів поряд зі значною кількістю біженців та шукачів притулку з інших країн.

2) Країни, які можна назвати периферійними з погляду економічного розвитку, їх значення в міжнародних економічних відносинах та не є самостійними у формуванні й реалізації своєї геоекономічної стратегії:

– орієнтовані на провадження політики експорту мігрантів для максимізації фінансових вигід країни;

– виступають як країнами – донорами людських ресурсів, так і країнами-реципієнтами;

– характеризуються низьким рівнем розвитку інституційного середовища регулювання міграційних процесів;

– відрізняються значною кількістю вимушених мігрантів (переважно постконфліктних), які циркулюють між країнами-контамінантами одного регіону в пошуках притулку.

Для того щоб установити актуальні тенденції у сфері міжнародної міграції, проаналізовано офіційні дані міжнародних організацій, таких як Міжнародна організація міграції та Світовий банк (табл. 2).

Окрім того, у результаті геоекономічних трансформацій, як зазначає І.В. Івахнюк, «колишня країна – експортер робочої сили може перетворитися на чистого імпортера трудових ресурсів» [7, с. 41]. Вона, зокрема, наводить приклади таких країн, як: 1) Італія, Португалія, Іспанія, Греція (Європа); 2) Сінгапур, Малайзія, Гонконг, Тайвань, Південна Корея (Азія); 3) Аргентина, Венесуела, Чилі (Південна Америка) [8, с. 58].

Характери, обсяг та можливості використання ресурсів залежать від особливостей країни або регіону, а також так званих чинників «відштовхування» та «притягування» (соціальне забезпечення, економічний розвиток, рівень корупції, політична ситуація тощо). Також важливе місце слід відвести інституційному забезпеченню суб'єкта оцінювання [9, с. 23].

Отже, геоекономічні трансформації виявляються й у трансформації галузевої структури економіки світу в цілому та окремих регіонів і країн зокрема. Так, надлишкова пропозиція робочої сили в одній країні (регіоні) не означає її гармонійне переміщення на ринки праці інших країн (регіонів). Окрім того, стрімке поповнення складу робочої сили за рахунок демографічного приросту населення відбувається переважно в аграрних країнах, які розвиваються. І якщо сільське господарство, яке використовує некваліфіковану робочу силу, не може забезпечити відповідну кількість робочих місць, така робоча сила переміщується на інший ринок праці, однак це може бути індустріально-аграрна, індустріальна або постіндустріальна країна, що означає проблеми інтеграції мігранта, який є носієм робочої сили, у такий ринок праці [10, с. 126]. З іншого боку, галузева структура зайнятості та робочих місць у приймаючій країні часто зумовлює потребу отримання кваліфікації або перекваліфікації, що змінює також освітньо-професійний рівень мігрантів, а отже, впливає і на їх стратифікаційний поділ та можливість отримання економічних вигід.

Рейтинг міграційних пар за темпами приросту чисельності мігрантів за період 2013–2018 рр.

№	Міграційні пари країн		Значення величини осередку мігрантів у 2018 р., осіб	Середнє значення величини осередку мігрантів протягом 2013–2018 рр., осіб
	Країна походження	Країна призначення		
1	Пакистан	Індія	1286215	4098756
2	Росія	Україна	3678901	4105355
3	Індія	Пакистан	2409087	3963025
4	Україна	Росія	3167949	3604957
5	Мексика	США	14056978	5436789
6	Бангладеш	Індія	3689120	2894568
7	Польща	Німеччина	1813526	2001367
8	Росія	Казахстан	2659870	2221345
9	Казахстан	Росія	2501567	1803621
10	Китай	Гонконг	2013659	1602320
11	Алжир	Франція	1520365	1295664
12	Німеччина	США	796524	1102372
13	Білорусь	Росія	760218	1094563
14	Туреччина	Німеччина	1755691	1394561
15	Велика Британія	Австралія	1454402	1012694
16	Канада	США	942879	986541
17	Італія	США	403678	904258
18	Велика Британія	Канада	707956	856426
19	Велика Британія	США	648975	872156
20	Китай	Індонезія	80031	696145

Джерело: складено за даними [5; 6]

Висновки з проведеного дослідження. У контексті глобальної геоекономічної трансформації міграційна політика може посилити позитивний вплив міграції на розвиток світового простору, а іммігранти всіх категорій є потенційним людським потенціалом міжнародних відносин – економічним ресурсом, який набуває стратегічного значення в умовах геоекономічних трансформацій. При цьому декомпозиція міграційної політики та її орієнтація на різні стратифікаційні групи мігрантів створюють базис раціонального використання людських ресурсів регіону або інтеграційного об'єднання в межах регіональних геоекономічних стратегій.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Дудин М.Н. Особенности современных интеграционных процессов в условиях формирования новой геэкономической структуры мира. *Современная наука*. 2015. № 4. С. 35–38.
2. Кібальник Л.О. Регіональні механізми адаптації до геоекономічних змін. *Регіональна бізнес-економіка та управління*. 2013. № 4. С. 9–17. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Rbetu_2013_4_4 (дата звернення: 29.11.2019).
3. Грущинська Н.М. Економічна дипломатія в сучасних геоекономічних процесах формування світового порядку. *Академічний огляд*. 2014. № 2. С. 110–116.
4. Шиманська К.В. Міграція людських ресурсів в умовах геоекономічних трансформацій: регіональний вимір : монографія. Житомир : ЖДТУ, 2017. 588 с.
5. Global Bilateral Migration / World Bank. URL: http://databank.worldbank.org/data/Data_Extract_From_Global_Bilateral_Migration (дата звернення: 02.12.2019).

6. International migrant stock (% of population) / World Bank. URL: <http://data.worldbank.org/indicator/SM.POP.TOTL.ZS> (дата звернення: 02.12.2019).

7. Ивахнюк И.В. Развитие миграционной теории в условиях глобализации. *Век глобализации: исследование современных глобализационных процессов*. 2015. Ч. 1. № 1(15). С. 38–46.

8. Шиманська К.В. Ринок трудових ресурсів в умовах постконфліктного стану країн. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2017. № 2(91). С. 50–60.

9. Алиева Н.Р. Геоэкономика как эффективная модель борьбы за ресурсы и выживание в современном мире. *Архивариус*. 2016. Т. 1. № 4. С. 22–27.

10. Кібальник Л.О. Геоекономічні трансформації в умовах світових фінансових криз. Київ, 2014. 578 с.

REFERENCES:

1. Dudin M.N. (2015) Osobennosti sovremennykh integratsionnykh protsessov v usloviyakh formirovaniya novoy geoeconomicheskoy struktury mira [Features of modern integration processes in the conditions of formation of new geo-economic structure of the world]. *Sovremennaya Nauka*, no. 4, pp. 35–38.
2. Kibalnik L.O. (2013) Regionalni mekhanizmi adaptatsii do heoeconomichnykh zmin [Regional mechanisms of adaptation to geo-economic changes] // *Regionalna biznesekonomika t upravliniya*. № 4. P. 9–17. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Rbetu_2013_4_4. (accessed 29 November 2019).
3. Hrushchynska N.M. (2014) Ekonomichna dyplomatiiia v suchasnykh heoeconomichnykh protsesakh formuvannia svitovoho poriadku“ [Economic diplomacy in the contemporary geo-economic processes of formation of world order]. *Akademichny ohliad*, no. 2, pp. 110–116.

4. Shymanska K.V. (2017) *Mihratsiya lyudskikh resursiv v umovakh heoekonomichnykh transformatsiy: rehionalniy vymir* [Migration of human resources in the conditions of geo-economic transformations: a regional dimension]. Zhytomyr: ZhSTU.

5. Global Bilateral Migration / World Bank. Available at: http://databank.worldbank.org/data/Data_Extract_From_Global_Bilateral_Migration (accessed 2 December 2019).

6. International migrant stock (% of population) / WorldBank. Available at: <http://data.worldbank.org/indicator/SM.POP.TOTL.ZS> (accessed 2 December 2019).

7. Ivakhnyuk I.V. (2015) *Razvitiye migratsionnoy teorii v usloviyakh globalizatsii. Ch. 1* [The development of migration theory in the context of globalization.

Part 1]. *Vek globalizatsii: issledovaniye sovremennykh globalizatsionnykh protsessov*, no. 1(15), pp. 36–51.

8. Shymanska K.V. (2017) *Rynok trudovykh resursiv v umovakh postkonfliktnoho stanu krain* [The labour market in the post-conflict status of countries]. *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo*, no. 2 (91), pp. 50–60.

9. Aliyeva N.R. (2016) *Geoekonomika kak effektivnaya model borby za resursy i vyzhivaniye v sovremenom mire* [Geo-Economics as an effective model of competition for resources and survival in the modern world]. *Arkhiarius* vol. 1, no. 4, pp. 22–27.

10. Kibalnyk L.O. (2014) *Heoekonomichni transformatsii v umovakh svitovykh finansovykh kryz* [Geo-economic transformation in the conditions of world financial crises]. Kyiv.